

УДК 81'373'42:378.02]:378.4(477.64)НУ«ЗП»

Онуфрієнко Г. С.

д-р філос. у філол. науках, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНА ЛЕКСИКА ЯК АКТУАЛЬНИЙ ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕНЬ З УКРАЇНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА, ПРИКЛАДНОЇ ТА ДИДАКТИЧНОЇ ЛІНГВІСТИКИ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ПОЛІТЕХНІЦІ (ДО 125-РІЧЧЯ УНІВЕРСИТЕТУ)

У планетарному масштабі кінець ХХ ст. і перші десятиліття ХХІ ст. розпочали еру інтенсивних процесів інформатизації на тлі динамічного прогресу в різних галузях науки і техніки. Глобалізація й інформатизація як дві провідні, взаємопов'язані, потужні й масштабні тенденції водночас активізували в різних природних мовах та практично в усіх дискурсах цілий каскад наукових досліджень такого багатовимірного феномену, яким є комунікація. Фокус наукової уваги дослідників - квалітативні параметри мовної комунікації (МК), які актуалізовані в професійних дискурсах та в освітньо-науковій царині в процесі взаємодії національного й інтернаціонального, питомого й запозиченого на різних рівнях мовної системи, втім якнайпомітніше саме на лексичному. В контексті цих процесів цілком умотивованою постає і комплексна мета цього студіювання - обґрунтувавши у взаємопов'язаних контекстах прикладної, комунікативної і дидактичної лінгвістики актуальність дослідження інтернаціональної лексики (ІЛ), визначити обрії й перспективи дослідницьких завдань першого етапу нової НДР 06214 «Ітернаціональний лексичний ресурс у сучасній комунікації українською мовою в соціумі та професійній сфері» (керівник НДР 06214 – доцент Г. С. Онуфрієнко, 2024-2027 рр).

За вихідний постулат цієї НДР обрано провідну в сучасній українській комунікативістиці концепцію професора Георгія Почепцова, згідно з якою МК є активним та пришвидшеним обміном інформацією засобами різних природних мов. Інформація як вербалізований і часто-густо міксований потік нових знань привернула посилену увагу мовознавців ще з 60-х років ХХ ст. у зв'язку з появою нового напрямку – лінгвістики тексту. Перед дослідниками МК поставали складні і навіть невідкладні питання: які функції в трансляції інформації є спільними в освітньому, науковому й професійному дискурсах; які чинники та як впливають (посилають, модифікують, спотворюють тощо) на ці функції; які принципи скурсі; як відрізнити інформацію від дезінформації та псевдоінформації еколінгвістики регламентують трансляцію інформації в професійно-діловому ди в МК; які превентивні заходи забезпечують

академічну доброчесність інформування. З огляду на ці актуалітети МК окреслено коло дослідницьких завдань для першого етапу НДР 06214: з'ясувати семантичні й синтагматичні особливості лексеми *інтернаціональний* в українській мові (УМ); простежити еволюцію дефініції терміна *інтернаціональна лексика*, зіставивши наукові здобутки в європейському й українському мовознавстві; проаналізувати критерії диференціації в МК інтернаціоналізмів та псевдоінтернаціоналізмів і каталізатори комунікативної безпеки.

МК у європейському та світовому просторах на тлі багатовікових міжмовних контактів у парадигмі цивілізаційної еволюції присвячено відомі сучасній науковій спільноті монографії знаних українських лінгвістів – професорів Богдана Ажнюка, Валерія Акуленка, Євгенії Карпіловської, Ніни Клименко, Фіоніллі Нікітіної, Костянтина Тищенка. Інтернаціональні лексичні компоненти обрано об'єктом й ґрунтовної колективної монографії [2]. Особливості функціонування в науковому дискурсі інтернаціональної термінологіки (ІТ) та терміноелементів висвітлено в підготовлених у Запорізькій політехніці трьох виданнях 2006, 2009, 2016 років новаторського навчального посібника [3], що активно впроваджений у ЗВО на всіх трьох рівнях вищої освіти і включений згідно зі своїм рейтингом у ТОП-10 «Мова калинова» (2017), «Мова барвінкова» (2020) та ін. В українських фахових виданнях з філологічних наук опубліковано в останні десятиліття чимало статей про лексичні запозичення (Л. Кислюк, Г. Приходько, В. Русанівський) та ІЛ в мові науки та техніки (І. Кочан, Г. Онуфрієнко, С. Соколова); особливості адаптації мовних запозичень у різних дискурсах (О. Безпояско, Д. Мазурик, О. Хавкіна), типи запозиченої лексики (Т. Кияк, Л. Симоненко) і питомі еквіваленти до запозичень (Г. Городенська, А. Красницька, П. Селігей). У контекстуальних вимірах ІЛ представлена і в усіх семи виконаних у Запорізькій політехніці НДР з українського мовознавства [4], починаючи з перших держбюджетних НДР у 1992 р. на матеріалах інженерно-технічної та роботехнічної термінологіки і підготовлених на їх основі двох актуальних електронних перекладних термінологічних словників.

Усвідомлення комунікативних пріоритетів сучасної лінгвістичної підготовки засобами державної та міжнародної англійської мови (АМ) в українських ЗВО спонукає лінгвістів до розроблення та впровадження модернізованих освітньо-наукових ресурсів на кшталт інтерактивних наукових круглих столів, форумів, конференцій та паралельно інтегративних дисциплін з модулями і темами для синхронної оптимізації МК засобами УМ й АМ в забезпеченні високого темпу адекватного розуміння інформації та легкості, активності, коректності її репродукування без смислових втрат та девіацій. Так, згідно з тематичним планом НДР 06214 на 2024 - 2025 н.р. у

межах щорічної університетської декади до Дня української писемності та мови в Запорізькій політехніці було проведено 25.10. - 05.11.2024 р. ювілейну (двадцяту від першої у 2004 р.) студентську наукову конференцію «Актуальні проблеми інтернаціональної лексики в українській літературній мові». В умовах активізації міжкультурної комунікації у просуванні міжнародних проєктів, у зв'язку з тривалою дистанційною формою навчання і вимушеним через воєнний стан перебуванням студентів за межами України тема цієї конференції у форматі онлайн постала як актуальна та практично значуща для всіх її учасників з різних курсів і факультетів університету. Під час успішної апробації на пленарному засіданні наукових доповідей про нюанси функціонування ІЛ у фахових дискурсах студенти набули важливого досвіду публічної МК і згодом підготували спільно з керівником НДР 06214 наукові публікації та здобули перемоги на 1 й 2 етапах XV Міжнародного мовно-літературного конкурсу імені Тараса Шевченка (Ковтун Вікторія, БАД-532) і в VII Міжнародному інтелектуально-патріотичному конкурсі есе (Дудіна Софія, ГФ-314). Досвід у вправному використанні ІЛ в УМ набули студенти 1-3 курсів факультетів ГФ, БАД, БТЕ, СН завдяки й активній участі у віртуальному круглому столі «Мова – душа кожної національності, її святощі, її найцінніший скарб» у Міжнародний день рідної мови в ювілейне 125-річчя Запорізької політехніки. Додатковий ресурс удосконалення МК студентів – залучення їх до участі в НДР.

Помітне і стає зростання комунікативних потреб членів соціуму викликає на національному й міжнародному ринках праці швидке збільшення спеціальностей, де потрібна досконала комунікативна компетентність засобами як державної УМ, так і міжнародної АМ. Від наявності ІЛ та ІГ в МК, які і постають бажаним каталізатором МК, залежать оперативність та ефективність презентації нових знань, їх адекватне розуміння користувачами, точність репродукування інформації в різних контекстах та подальша адаптація ІЛ і функціонування в нових умовах інформаційного суспільства. Тож в еру динамічних глобалізаційних процесів у лексичному ресурсі МК за допомогою засобів різних природних мов унікальною платформою для досягнення шуканого взаєморозуміння постає передусім ІЛ – семантично й фонетико-граматично спільна або максимально схожа в різних мовах (втім не менше як у трьох, що не є близькоспорідненими, відповідно до концепції професора В. В. Акуленка) та відкрита для поповнення лексична локація. Вчений на прикладі порівнюваних між собою європейських мов обґрунтовано довів, що інтернаціоналізація лексики аж ніяк не протистойть національному, а навпаки втілюється в ньому [1, с. 42]. Вагомий функційний спектр ІЛ дозволяє максимально сприяти досягненню ефективності й переконливості МК у міжнародних масштабах. По-перше, ІЛ є непохідною в мові-реципієнті, що і стимулює її словотвірну активність, а по-друге, позбавленою тих зайвих і

некоректних мовних асоціацій, які можуть не тільки заважати адекватному її розумінню, але й викликати девіації. Водночас можлива плутанина ІЛ та псевдоінтернаціоналізмів, що потребує розроблення чіткого алгоритму для їх розпізнавання.

Починаючи з ХХ століття для багатьох мов індоєвропейської мовної сім'ї АМ постає стабільним і потужним джерелом лексичного запозичення, в першу чергу термінологіки, яка здебільшого і набуває функцій ІТ в МК. Практично всі сучасні професійні дискурси й різні локації соціуму активно послуговуються інтернаціоналізмами англійськомовного походження (*газлайтинг, девелопер, дедлайн, диджиталізація, інтерфейс, рейтинг, консалтинг, мейнстрим, менеджер, промоушн, скріншот, стартап, тролінг* та ін.). Значно менше в УМ інтернаціоналізмів, запозичених з інших живих європейських мов. Функційне призначення ІТ – уніфікувати, полегшити й пришвидшити професійне спілкування в міжнародному масштабі. ІТ зафіксовано навіть у мінімально представленій групі прислівників (*де-юре, де-факто*). В УМ констатуємо ІТ в обох сферах їхнього існування: первинній (у сфері функціонування) та у вторинній – сфері своєї кодифікованої лексикографічної фіксації. Нові візії для розуміння функцій ІЛ в УМ пов'язані з гібридними лексемами (*loan-blends*), зокрема з гібридними термінами (ГТ), які унаочнюють потужність національної дериваційної системи УМ [5], придатної залучати засвоєну ІЛ в активні словотвірні процеси за різними національними моделями (*законопроект, културність, підсистема, самофінансування, фаворитство*) у межах морфологічного способу творення термінів. Свідченням адаптації ІЛ в УМ та продуктивності процесу творення ГТ слугують новотвори в різних галузях, сферах, технологіях (*інтригоємність, хакерство, волонтерство*), зберігаючи унікальність нації на вербальному рівні завдяки «афіксальному вбранню», яке залишається питомим, упізнаваним, національним. Тож із позицій сучасної прикладної, комунікативної та дидактичної лінгвістики доцільно запровадити на 1-му курсі у ЗВО навчальну дисципліну «Міжнародна лексика в мовній комунікації», яка сприятиме формуванню в здобувачів вищої освіти достатнього арсеналу ІЛ і для обраного фаху, і для різних локацій МК у соціумі. Доречно скерувати студентів укладати словники ІТ до змістових модулів нормативних дисциплін, зокрема «Українська мова за професійним спрямуванням».

Отже, масштаби засвоєння й активність функціонування ІЛ в УМ, засвідчуючи результати прогресивних у своїй взаємодії тенденцій інформатизації й глобалізації, вмотивовують необхідність здійснення різноаспектного й системного дослідження ІЛ у різнодискурсних контекстах відповідно до начасних завдань МК у міжнародній сфері та затребуваність українського соціуму. Тож визначені на порубіжжі фундаментальних засад

комунікативної, прикладної та дидактичної лінгвістики й українського та порівняльного мовознавства актуальні завдання першого етапу НДР 06214 результуватимуть й термінографічними матеріалами для різних спеціальностей. Доцільно як перспективу передбачити в програмах нормативних і вибіркових дисциплін надважливі в МК теми про особливості й нюанси використання ІТ. У такий спосіб взаємопов'язані в ХХІ ст. процеси інтернаціоналізації лексичного ресурсу національних мов та інформатизації знаходитимуть адекватну інтерпретацію в освітньо-науковій сфері на тлі провідної тенденції глобалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Інтернаціональні елементи в лексиці і термінології [Текст] / За заг. ред. проф. В. В. Акуленка. – Харків.: ХНУ імені В. Каразіна, 1980. – 208 с.
2. Національні та інтернаціональні компоненти в сучасних терміносистемах [Текст] / За заг. ред. Л. О. Симоненко – Київ.: Наук. думка, 1993. – 238 с.
3. Онуфрієнко, Г. С. Науковий стиль української мови: навч. посібник. – 3-тє вид. [Текст] / Г. С. Онуфрієнко – Київ.: ЦУЛ, 2016. – 426 с.
4. Онуфрієнко, Г. С. НДР з українського мовознавства і термінознавства в історії Запорізької політехніки: чинники, здобутки і перспективи [Текст] // тиждень науки-2022. Тези доп. наук.-практ. конф., Запоріжжя, 18–22 квітня 2022 р. [Електронний ресурс] / Редкол.: В. В. Наумик (відпов. ред.) електрон. дані. – Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2022. – 1 електрон. опт. диск (dvd-rom); 12 см. – назва з тит. екрана. – С. 1253 – 1256.
5. Онуфрієнко, Г.С. Різномовні термінологічні кореляти в ономазіологічному аспекті [Текст] / Г.С. Онуфрієнко // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць. – Київ.: Інститут української мови НАН України, 2013. – Вип. IX. – С. 163-168.